

Nr 14.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående överlämnande till Svenska jordbrukskreditkassan av svenska statens obligationer till visst belopp; given Stockholms slott den 21 december 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 december 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld:

Vid 1930 års riksdag fattades beslut om vissa åtgärder till främjande av jordbrukets kreditkasserörelse (prop. nr 268; R. skr. nr 378). Frågan behandlades jämväl vid 1932 års riksdag (prop. nr 200; R. skr. nr 226). De grundläggande bestämmelserna för jordbrukets kreditkassor återfinnas i förordningen den 3 juli 1930 (nr 317), vari ändring vidtagits genom kungörelsen nr 166/1932.

Den kreditorganisation, som sålunda reglerats, består av jordbruks-

kassor såsom lokalorgan, centralkassor för jordbrukskredit, utgörande sammanslutningar med hänsyn till verksamhetsområdet av minst 10 jordbrukskassor, samt, såsom ett för hela kasserörelsen gemensamt centralorgan, Svenska jordbrukskreditkassan.

Svenska jordbrukskreditkassan har till ändamål att driva lånerörelse genom att lämna kredit åt centralkassorna, öva kontroll och tillsyn över sådana kassor och till dem anslutna jordbrukskassor samt verka för jordbrukskasserörelsens befrämjande och utveckling i allmänhet. Därest jordbrukskreditkassans förbindelser ej kunna infrias med anlåtande av dess egna tillgängliga medel, äger jordbrukskreditkassan infordra erforderliga tillskott från centralkassorna. För jordbrukskreditkassans förbindelser svara centralkassorna i förhållande till högsta under räkenskapsåret oguldna kapitalbeloppen av sina från jordbrukskreditkassan erhållna lån. Kan en centralkassa icke fullgöra den betalningsskyldighet, som till följd av denna ansvarighet åligger centralkassan, äro övriga centralkassor efter nyssnämnda grund ansvariga för bristen. Såsom grundfond för jordbrukskreditkassan har staten genom fullmäktige i riksgäldskontoret ställt till förfogande svenska statens fyra och en halv procent obligationer, uppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 25 miljoner kronor. Obligationerna tillhöra fortfarande staten, som dock ej äger att för annat ändamål förfoga över dem, så länge jordbrukskreditkassans samtliga förbindelser icke äro fullgjorda. Det för jordbrukskreditkassans lånerörelse erforderliga kapitalet skall anskaffas genom upplåning. Sammanlagda beloppet av jordbrukskreditkassans upplåning får emellertid icke uppgå till mer än fem gånger beloppet av nämnda grundfond. Grundfonden, som är avsedd att tjäna som säkerhet för kassans upplåning, får av jordbrukskreditkassans styrelse, efter medgivande av fullmäktige i riksgäldskontoret, tillfälligtvis anlitas för fullgörande av kassans förbindelser, därvid dock skall iakttagas, att grundfonden efter plan, som av fullmäktige i riksgäldskontoret bestämmes, inom fem år skall återställas till sin förutvarande storlek. Jordbrukskreditkassan är skyldig gottgöra staten, vad staten till följd av kassans åtgärd nödgas utgiva i ränta å obligationerna. Hava grundfundsobligationer tagits i anspråk till belopp av nominellt en miljon kronor, får jordbrukskreditkassan icke verkställa ytterligare upplåning med mindre Kungl. Maj:t, efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret, därtill lämnar tillstånd. Därest kassan träder i likvidation, få grundfundsobligationerna tagas i anspråk allenast i den mån annan tillgång saknas, som svarar mot kassans förbindelser.

Centralkassorna och jordbrukskassorna äro ekonomiska föreningar med begränsad personlig ansvarighet. Jordbrukskassorna hava till uteslutande syfte att bereda kredit åt sina medlemmar, och centralkassornas uteslutande ändamål är att främja de anslutna jordbrukskassornas gemensamma syfte. För att jordbrukskassa skall kunna erhålla kredit från centralkassa liksom för att centralkassa i sin ordning skall kunna få kredit från Svenska jordbrukskreditkassan fordras, att den creditsökande kassan vunnit godkännande av länsstyrelsen i det län, där kassans styrelse har sitt säte. Godkännande lämnas allenast under förutsättning, att kassan uppfyller vissa i förenämnda förordning angivna krav i fråga om ansvarighet och insatser med mera.

Vid inrättandet av Svenska jordbrukskreditkassan förutsattes, att det för dess lånerörelse erforderliga kapitalet skulle till viss del kunna

upplånas i postsparbanken samt från pensionsförsäkringsfonden och riksförsäkringsanstaltens olycksfallsförsäkringsfond. Bestämmelse till möjliggörande härav infördes genom särskilda kungörelser den 17 oktober 1930 (nr 372—374) i de av Kungl. Maj:t fastställda reglementena för förvaltningen av de i postsparbanken inestående medel (1922:522), pensionsförsäkringsfonden (1916:232) och riksförsäkringsanstaltens olycksfallsförsäkringsfond (1917:473).

Frågan om kapitalanskaffningen till jordbrukskasseorganisationens kreditrörelse ägnades vid 1930 års omorganisation av jordbrukskassaväsendet en ingående uppmärksamhet. I propositionen till 1930 års riksdag återopade sålunda föredragande departementschefen såsom skäl för jordbrukskreditkassans inrättande i första rummet, att anordnandet av ett för hela jordbrukskasserörelsen gemensamt centralorgan krävdes för att kapital i erforderlig utsträckning skulle kunna tillföras jordbrukskasseorganisationen. För att säkerställa jordbrukskreditkassans upplåning av kapital till erforderligt belopp ansågs det likväl nödvändigt, att medverkan lämnades från det allmännas sida. Jordbruksutredningen hade på sin tid härutinnan föreslagit, att till jordbrukskreditkassan skulle såsom grundfond överlämnas statsobligationer till ett belopp av 30 miljoner kronor. Departementschefen förordade emellertid, att statsgarantien i den av jordbruksutredningen föreslagna formen i stället skulle bestämmas till 15 miljoner kronor. I enlighet härmed avfattades propositionen till 1930 års riksdag. Särskilda utskottet uttalade i sitt över propositionen avgivna utlåtande nr 4, att det syntes utskottet vara en naturlig konsekvens av den ståndpunkt, som statsmakterna tidigare intagit i fråga om jordbrukskasserörelsen, att staten genom en effektiv medverkan sökte säkerställa kapitaltillförseln till jordbrukskasseorganisationen, samt framhöll tillika, att tillkomsten av det föreslagna centralorganet med en till detsamma knuten statsgaranti syntes utskottet skola kunna väsentligen underlätta kapitaltillförseln till kreditorganisationen. Genom riksdagens beslut ställdes statsobligationer till det i propositionen föreslagna beloppet av 15 miljoner kronor till jordbrukskreditkassans förfogande såsom grundfond för kassan. För att underlätta kassans upplåning av det för dess lånerörelse erforderliga kapitalet beslöt 1932 års riksdag öka kassans grundfond med 10 miljoner kronor till 25 miljoner kronor.

Av 1933 års riksdag beslöts (prop. nr 124; R. skr. nr 138), att till Svenska jordbrukskreditkassan skulle överlämnas svenska statens fyra procent obligationer till ett nominellt belopp av 5,000,000 kronor, och skulle kassan hava rätt att i så måtto förfoga över obligationerna, vilka fortfarande skulle tillhöra staten, att de finge pantförskrivnas såsom säkerhet för lån hos riksbanken. Kassan skulle emellertid hava skyldighet att vidtaga åtgärder i ändamål att obligationerna bleve till riksgäldskontoret återställda senast den 30 juni 1938.

I skrivelse den 7 november 1933 har styrelsen för Svenska jordbrukskreditkassan gjort framställning om erhållande av ytterligare statsobligationer samt därvid anfört i huvudsak följande.

Belåning i riksbanken mot säkerhet av de av 1933 års riksdag till förfogande ställda statsobligationerna hade dittills verkställts till ett lånebelopp av 3,750,000 kronor. Inom den närmaste tiden komme kassan att anhålla om liknande lån å ytterligare 250,000 kronor, efter vars beviljande ifrågavarande kreditmöjlighet vore helt utnyttjad. Upplåningen i fråga hade skett till gällande diskontoränta, och härigenom hade det syfte, förevarande stödåtgärd avsett att tjäna, nämligen att möjliggöra en förmånligare upplåning än som eljest skulle stått till buds och därmed bereda jordbrukskasserörelsens kredittagare viss, under rådande tryckta läge för jordbruket av behovet påkallad räntelättnad, i avsevärd grad uppnåts.

Med hänsyn till det alltjämt rådande låga allmänna ränteläget och den utveckling mot än lägre räntor, som skett på senaste tiden, funne Svenska jordbrukskreditkassans styrelse erforderligt, att, därest kasserörelsens låntagare icke i räntehänseende skulle komma i ett förhållandevis ogynnsamt läge, ytterligare åtgärder vidtoges från statens sida för möjliggörande av kapitalanskaffning på möjligast lindriga räntevillkor. För belysning av ifrågavarande behov finge framhållas, att rörelsens sammanlagda utlåning per den 1 september 1933 vore i avrundat tal 33 miljoner kronor. Anförda belopp jämte för rörelsen behöfligt rörligt kapital motsvarades av följande kapitalanskaffning i runda tal:

Av Svenska jordbrukskreditkassan förmedlad kredit .. kronor	18,400,000
Inlåning från allmänheten	» 11,200,000
Rediskontering hos riksbanken	» 1,500,000
Rörelsens egna fonder	» 1,400,000

Summa kronor 32,500,000.

Såsom syntes måste utlåningen till större delen finansieras genom av Svenska jordbrukskreditkassan upptagna lån. För huvudparten av dessa gällde räntesatser, som för närvarande och med hänsyn till den ställda säkerhetens art kunde anses jämförelsevis höga. Sålunda utgjorde räntesatsen 4.5 procent för lån å 7,300,000 kronor från pensionsstyrelsen och 4.25 procent för lån å 7,520,000 kronor från postsparbanken. Försök från kassestyrelsens sida att erhålla nedsättning av dessa räntesatser hade icke lett till åsyftat resultat.

Det vore givetvis ett önskemål, som styrelsen efter förmåga sökte främja, att kasserörelsen skulle kunna genom inlåning från allmänheten i allt högre grad tillgodose sitt kapitalbehov och såmedelst bliva iståndsatt att bättre anpassa upplånings- och därmed även utlåningsräntorna efter allmänna räntelägets växlingar. Förhoppningar om en utveckling i antydd riktning torde också kunna hysas, då ifrågavarande inlåning på senaste tiden visat avsevärd ökning.

Under återopande av det anförda har kassans styrelse hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för att statsobligationer till ett ytterligare belopp av 10,000,000 kronor måtte ställas till Svenska jordbrukskreditkassans förfogande för belåning i riksbanken mot gällande diskontoränta.

Fullmäktige i riksbanken hava i remissutlåtande den 29 november 1933 anført:

För kassans upplåning i riksbanken den 1 september 1933 hade räntesatsen för ett belopp av 2,650,000 kronor utgjort 3 procent. Lånet uppginge numera till 4 miljoner kronor, varigenom denna lånemöjlighet helt

utnyttjats. För centralkassornas rediskontering i riksbanken vid samma tidpunkt, av jordbrukskreditkassan beräknad till 1,500,000 kronor, hade räntesatsen utgjort 2 ½ procent. Centralkassornas inlåning från allmänheten hade utgjort för 2 centralkassor 3,500,000 kronor mot högst 4 procent ränta, 1 centralkassa 800,000 kronor mot högst 3 ¾ procent ränta, 4 centralkassor 6,800,000 kronor mot högst 3 ½ procent ränta och 1 centralkassa 100,000 kronor mot högst 3 ¼ procent ränta. De flesta affärsbanker hade från och med den 1 september 1933 sänkt högsta inlåningsräntan till 2 ½ procent. Den vore dock 3 ½ procent för vissa mindre affärsbanker och i ett fall 4 procent. De flesta sparbanker tillämpade den 1 september 1933 en inlåningsränta av 3 ½ procent, vissa sparbanker en något högre räntesats.

På grund av de i det nuvarande läget relativt höga räntor, som pensionsförsäkringsfonden och postsparbanken tillämpade, överstege således de räntor jordbrukskasserörelsen vid ifrågavarande tidpunkt hade att vidkännas för sin kapitalanskaffning motsvarande räntesatser för affärs- och sparbanker.

Trots de höga anskaffningskostnaderna torde, enligt fullmäktige i riksbanken tillhandakomna upplysningar, vid jordbrukskassornas utlåning vid nyssnämnda tidpunkt ej hava tillämpats högre ränta än 5 procent, bortsett från eventuella omsättningsprovisioner. Sannolikt torde nämnda räntekostnader ej överstiga den ränta, som motsvarande klientel hade att erlægga i affärsbankerna. I sparbankerna torde däremot i allmänhet utlåningsräntorna hava något understigit jordbrukskassornas räntor.

Styrelsen för Svenska jordbrukskreditkassan uttalade i sin framställning den förhoppningen, att kostnaderna för jordbrukskasserörelsens kapitalanskaffning skulle minska i den mån centralkassornas inlåning från allmänheten ökades. Denna inlåning hade redan visat en avsevärd stegring. Från den 31 december 1931 till den 1 september 1933 hade den stigit från 8,100,000 till 11,200,000 kronor.

Till trygghet för insättarna i centralkassorna hade i bestämmelserna för de sistnämnda införts bland annat den föreskriften, att centralkassas inlåning å bankmässiga räkningar icke finge överstiga ett belopp, motsvarande två gånger den ansvarighet, som de till centralkassan anslutna jordbrukskassorna sammanlagt hade för centralkassans förbindelser. Därest centralkassornas inlåning fortsatte att öka i samma tempo, som nyss angivits, borde detta föranleda en framställning om ändring av nämnda bestämmelse. Under förutsättning att det befunnas lämpligt att verkställa en sådan ändring och att insättarnas förtroende för centralkassorna icke rubbades, syntes den av jordbrukskreditkassans styrelse förväntade ökningen av inlåningen sannolik. Komme en dylik ökning till stånd, torde det stöd, som nu begärdes, behöva bliva endast av tillfällig natur.

Såväl affärsbankerna som sparbankerna hade för närvarande på sina håll svårighet att göra sina medel fruktbärande. Samtidigt ökades jordbrukskassornas utlåning. Detta kunde tyda på bland annat, att jordbrukskassorna åtnöjde sig med sämre säkerhet än sparbankerna. En snabb expansion, speciellt i nuvarande tidsläge, vore givetvis ägnad att väcka betänkligheter. Det borde dock erinras, att en sämre säkerhet i någon mån kunde kompenseras av jordbrukskassamedlemmarnas solida riska ansvarighet. Emellertid torde man för närvarande i särskilt hög grad vara nödsakad att grunda sitt förtroende för rörelsens ekonomiska

styrka på den kontroll, som Svenska jordbrukskreditkassan utövade över densamma. Fullmäktige förutsatte nämligen, att utlåningen granskades så effektivt, att mera än normala risker ej bleve förknippade med densamma.

Den begärda ökningen av statens garanti skulle uppenbarligen bereda lättnad åt jordbrukskasserörelsens låntagare. Med hänsyn härtill och under åberopande av vad fullmäktige anfört rörande den med jordbrukskassornas utlåning förenade risken ansåge fullmäktige sig kunna tillstyrka bifall till framställningen. Vid ifrågavarande belåning komme att tillämpas gällande räntesats för lån mot svenska statens obligationer.

I likhet med vad som skedde beträffande den garanti, som lämnades av 1933 års riksdag, borde den nya ökningen av garantin erhålla endast tillfällig karaktär.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i remissyttrande den 14 december 1933 anfört, att fullmäktige — med hänsyn till de fördelar, den föreslagna anordningen på grund av nuvarande ränteläge skulle innebära för jordbrukskasserörelsen, och då Svenska jordbrukskreditkassan saknade möjlighet att anskaffa medel genom upptagande av obligationslån — ej velat motsätta sig den gjorda framställningen. Det förutsattes dock, att anordningen bleve av tillfällig natur.

*Departements-
chefen.*

Då även jag finner tillräckliga skäl föreligga för bifall till Svenska jordbrukskreditkassans föreliggande framställning, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att från riksgäldskontoret skola till Svenska jordbrukskreditkassan överlämnas svenska statens fyra procent obligationer, uppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 10,000,000 kronor med rätt för kassan att i så måtto förfoga över obligationerna, vilka fortfara att tillhöra staten, att de må pantförskrivas såsom säkerhet för lån hos riksbanken, och med skyldighet för kassan att vidtaga åtgärder i ändamål att obligationerna varda till riksgäldskontoret återställda senast den 30 juni 1940.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Hugo Nordlander.